

УДК 65.011(045)

Лобачева І.Ф.
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри фінансового контролю та аналізу
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

Бучинська Я.В., Погребняк О.Ю.
студенти
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ – ПЕРЕДУМОВА ПЛАНУВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА

ECONOMIC ANALYSIS – A PREREQUISITE PLANNING EFFICIENCY OF PRODUCTION

АНОТАЦІЯ

У статті обґрунтовано необхідність використання економічного аналізу на підприємствах саме як передумови планування ефективності виробництва, розглянуто основні етапи здійснення аналітичної роботи підприємства, розроблено практичні рекомендації щодо удосконалення процесу планування ефективності виробництва.

Ключові слова: ефективність виробництва, планування, економічний аналіз, план-карта, комерційні показники, некомерційні показники, фондовіддача, фондоозброєність, продуктивність праці.

АННОТАЦИЯ

В статье обоснована необходимость использования экономического анализа на предприятиях именно как предпосылки планирования эффективности производства, рассмотрены основные этапы осуществления аналитической работы предприятия, разработаны практические рекомендации по совершенствованию процесса планирования эффективности производства.

Ключевые слова: эффективность производства, планирование, экономический анализ, план-карта, коммерческие показатели, некоммерческие показатели, фондоотдача, фондовооруженность, производительность труда.

ANNOTATION

In the article the necessity of using economic analysis to businesses as a prerequisite for planning production efficiency, the basic stages of the implementation of enterprise analytic, practical recommendations for improving planning efficiency.

Keywords: efficiency of production, planning, economic analysis, plan-map, commercial indicators, uncommercial indicators, capital productivity, capital-labor productivity.

Постановка проблеми. Одним із важливих елементів для досягнення ефективної діяльності на підприємстві є її планування, тому розробка планів виробництва, реалізації продукції, впровадження нових технологій, проведення заходів щодо підвищення продуктивності праці є саме тим, що значно підвищує ефективність економічної діяльності підприємства.

Питання планування на даному етапі розвитку пройшло еволюцію поглядів від директивного, у фундаменті якого закладено суворе дотримання нормативів і показників, до саморегульованого, при якому велика роль належить ринковим механізмам регулювання економіки.

В історичній ретроспективі аналіз планування показав, що розвиток цієї категорії здійсню-

вався у тісному взаємозв'язку з управлінням, контролінгом, прогнозуванням, бюджетуванням, логістикою, побудовою інтегрованих інформаційних систем. Фахівці, які досліджують питання управління, контролінгу, бюджетування, прогнозування, а також стратегічного планування, стратегічного управління, стратегічного контролінгу, стратегічного прогнозування, систем планування, управління, прогнозування, контролінгу, бюджетування, побудови різних стратегій, дають таким різним категоріям однакові визначення, що вносить певну плутанину в категорійний апарат та призводить до ситуації гри термінів [1, с. 289–305].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відповідно до вищесказаного, можна назвати багатьох авторів, які займалися вивченням питання планування. Серед них виділяють Бочарова В.В., Волостних В.В., Замятіну М.Ф., Петухова Р.М., Рибіна В.М., Терещенка О.О. та ін. Також суттєвий здобуток отримали закордонні вчені, які розглядали планування у розрізі функцій управління: Акофф Р., Ансофф І., Альберт М., Кінг А.М., Мескон М.Х., Портер М., Хедоурі Ф. та ін.

Сьогодні проблемами ролі економічного аналізу займається велика кількість економістів та науковців: Івахненко В.М., Мец В.О., Павленко А.Ф., Мних Є.В., Захарченко В.І. та ін. Всі вони приділяють значну увагу теоретичному підходу до вирішення проблем, з якими може зіткнутися підприємство, здійснюють розробку методології економічного аналізу та її практичне втілення.

Мета статті полягає в теоретичному і практичному обґрунтуванні методологічних аспектів щодо удосконалення планування ефективності виробництва, зокрема, через дослідження та аналіз деяких показників ефективності виробництва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Економічний аналіз у своєму прояві як прикладна функціональна наука тісно пов'язаний

з практикою, тобто він вивчає, розробляє, удосконалює методи отримання та обробки інформації про економічні явища та процеси. На сьогоднішній день є дуже важливим дослідження у пошуку нових ринків збуту, розроблення системи ціноутворення та задоволення потреб покупців. Це призводить до того, що починає зростати роль прикладного економічного аналізу, а саме якісні аналітичні дослідження, оскільки саме це забезпечить економічну і фінансову стабільність підприємства. Тобто кінцевою метою економічного аналізу виступає розробка аналітичних програм, які є передумовою планування виробництва, так як вони дають змогу визначити оптимальну структуру та ефективність виробництва.

Суть економічного аналізу полягає у вивченні попиту та вимог ринку для того, щоб зорієнтувати виробництво на випуск конкурентоспроможної продукції у раніше встановлених обсягах, тобто вона спрямована на досягнення максимальних результатів за мінімальних витрат. У даному випадку найважливішою особливістю аналізу є складання певної теоретичної концепції, стилю мислення, прийняття нових науково-технічних і виробничих рішень, які у подальшому зможуть задовольнити потреби споживачів та ринковий попит.

Для забезпечення ефективності аналітичної роботи її потрібно добре продумати, спланувати й організувати. Під час здійснення економічного аналізу діяльності підприємств і об'єднань виділяють три етапи роботи:

- перший етап (підготовчий) включає в себе роботи організаційного характеру, що гарантують достатню глибину й оперативність аналізу (планування, визначення об'єктів аналізу, складання програми та ін.);

- другий – основний етап – це власне аналітичні роботи (збір і обробка даних, їх систематизація і зіставлення, виявлення впливу факторів і т. д.);

- на третьому (підсумковому) етапі узагальнюють і оформляють результати аналізу, а також розробляють пропозиції щодо їх реалізації.

Важливим принципом економічного аналізу є комплексний підхід до узгодження мети з ресурсами та можливостями підприємства, визначення шляхів досягнення поставленої мети, що можливо лише за умови розробки програм аналізу виробів і кожного господарського підрозділу підприємства зокрема. Методи розробки таких програм потребують орієнтації на максимальне використання потенційних можливостей підприємства та резервів виробництва [2, с. 180–183].

Планування, як основна функція процесу управління ефективністю виробництва, передбачає розробку рекомендацій та комплексний розвиток щодо удосконалення ефективності виробництва. Даний процес відбувається через складання план-карти, яка містить схему планових комерційних та некомерційних показни-

ків. Тобто це може стати продуктивним засобом забезпечення ефективної роботи підприємства.

Планова робота щодо управління ефективністю виробництва насамперед має починатися із зазначених критеріїв діяльності підприємства, які в подальшому стануть підґрунтям політики його розвитку.

На даному етапі важливо виділити моменти, які потребують врахування:

- забезпечення взаємозв'язку між плановими цілями;

- конкретизація планів і їх максимальне наближення до реальності і практичного втілення;

- уникнення абстрактності, зменшення жорсткості і схематичності планів;

- одночасна розробка кількох варіантів планів з моделюванням сценарію розвитку подій, враховуючи прогнозовані чинники впливу;

- посилення уваги на ключові результати, господарської діяльності;

- врахування динамічності ринкових умов, технологічних, технічних і соціальних зрушень через адаптивність планів;

- перехід від «мислення категоріями витрат виробництва» до «мислення, що відштовхується від результату»;

- повідомлення планових завдань кожному працівникові на всіх рівнях управління;

- достатня кваліфікованість і надійність розробників та виконавців планів [3, с. 83–88].

Отже, підприємство, яке використовує досконалий механізм планування, може не боятися змін, так як наперед розробляє альтернативні варіанти планів.

Планування ефективності підприємства спрямоване на визначення та прийняття завдань підприємства, що в перспективі дозволить йому самостійно вибирати напрями розвитку для досягнення поставлених цілей, а не залежати від зовнішніх умов. Для цього необхідно першим кроком встановити показники, на які зможе орієнтуватися підприємство. Це потрібно здійснити для утримання певного рівня ефективності або зменшення його постійного росту.

Досвід господарювання доводить, що ніхто, крім самого підприємства, не зможе забезпечити високої віддачі в плануванні ефективності виробництва, оскільки тільки на ньому лежить відповідальність за формування планів із зазначенням варіантів розвитку. А тому підприємства, орієнтовані на споживача, мають озброїтися сукупністю комерційних і некомерційних показників. Останні сприяють досягненню перших і характеризують їх якість [4, с. 203–208].

Для підприємств мають бути притаманні такі основні комерційні показники:

- виробнича програма – випуск високоякісних продуктів в асортименті і кількості, які задовольнятимуть вимоги споживача, підтримані платоспроможним попитом;

- скорочення затратомісткості продукції – зниження витрат на 1 грн. продукції;
- підвищення рентабельності виробництва;
- покращення рівня платоспроможності підприємства, скорочення терміну оборотності оборотних коштів;
- завоювання нових позицій на ринку та укріплення наявних, збільшення частки на ринку.

Також рекомендується така система некомерційних показників:

- забезпечення випуску продукції для зручності транспортування;
- гарантія стабільної роботи працівників, навіть у міжсезонний період, забезпечення належних умов праці;
- удосконалення мотиваційного механізму, надання можливостей у професійному зростанні [5, с. 201–209].

В залежності від діяльності та результатів підприємства перелік показників може змінюватися.

Можна стверджувати, що підприємства, які прагнуть ефективною діяльності, повинні дотримуватися насамперед співвідношення між своїми можливостями та запланованими цілями. Також вони мають усвідомлювати те, що планові показники залежать від багатьох чинників і можуть змінюватися, тобто вони потребують періодичного перегляду і коригування.

В умовах ринкової економіки і конкуренції успішно функціонують ті виробники, які ефективно використовують свої ресурси, зокрема основні засоби виробництва. Від інтенсивності й ефективності використання основних засобів залежить дохідність капіталу і багато інших показників діяльності підприємства.

Для характеристики ефективності виробництва застосовують такі показники: фондівдача, фондомісткість, фондоозброєність, матеріаломісткість, енергомісткість, продуктивність праці, конкурентоспроможність продукції та ін.

По виробництву також можна аналізувати структуру експорту та імпорту. Але при цьому слід брати до уваги такий аспект аналізу, як продовольча безпека країни, тому що у світовій практиці вважається, що при купівлі 20% продовольства, країна-імпортер може втратити свою продовольчу незалежність і створити загрозу її національній безпеці.

Нами на прикладі КК «Рошен» були проаналізовані деякі показники ефективності виробництва (табл. 1) [6].

За поданою в табл. 1 інформацією наочно зобразимо динаміку показників ефективності виробництва КК «Рошен» за 2012–2014 рр. (рис. 1).

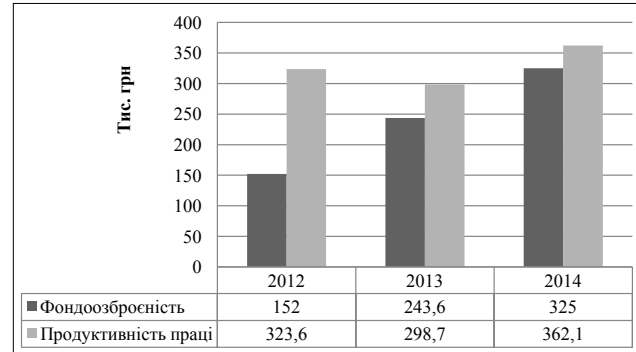

Рис. 1. Аналіз показників ефективності виробництва КК «Рошен» за 2012–2014 рр.

Виходячи з отриманих результатів, можна відмітити, що за період з 2012 по 2014 р. показник фондівдачі зменшувався. Так, у 2014 р. у порівнянні з 2013 р. він зменшився на 0,12 тис. грн. і у 2014 р. порівняно з 2012 р. – на 1,01 тис. грн. Причиною цього стало нерівномірне збільшення обсягу виробництва продукції у порівнянні з середньорічною вартістю основних засобів. В процесі аналізу основних засобів важливо перевірити, як використовується наявне устаткування. Незбігання планів капітального будівництва і будівель із уведення потужностей з виробництвом і поставкою устаткування, некомплектність устаткування, організаційно-господарські неполадки на підприємстві, як правило, призводять до утворення на підприємстві наднормативних запасів невстановленого устаткування. Невстановлене устаткування – це «змертвілий капітал», що не дає віддачі від вкладених в нього засобів.

Фондоозброєність протягом 2012–2014 рр. зростала. Так, у 2013 р. в порівнянні з 2012 р. вона зросла на 91,6 тис. грн., а у 2014 р. у порівнянні з 2013 р. – на 81,4 тис. грн., це відбулося за рахунок того ж самого збільшення обсягу реалізації продукції, хоч і за рахунок зменшення середньорічної чисельності праців-

Таблиця 1

Аналіз показників ефективності виробництва КК «Рошен» за 2012–2014 рр., тис. грн.

Показник	2012	2013	2014	Відхилення 2014/2012	Відхилення 2014/2013
Обсяг виробництва продукції	677248	613507	730338	53090	116831
Середньорічна чисельність працівників, осіб	2093	2054	2017	-76	-37
Середньорічна вартість основних засобів	318150	500272	655425	337275	155153
Фондовіддача	2,12	1,23	1,11	-1,01	-0,12
Фондоозброєність	152	243,6	325	173	81,4
Продуктивність праці	323,6	298,7	362,1	38,5	63,4

ників, яких з кожним роком починають замінювати новітні технології.

Важливим показником в характеристиці природно-економічних умов підприємства є забезпеченість трудовими ресурсами. Так як продуктивність праці залежить від обсягу виробництва продукції та середньорічної кількості працівників, то, відповідно до раніше сказаного, у 2013 р. в порівнянні з 2012 р. вона зменшилася на 24,9 тис. грн., тоді ж як у 2014 р. у порівнянні з 2013 р. – зросла на 63,4 тис. грн.

На завершення аналізу обов'язково слід підрахувати резерви збільшення виробництва продукції, фондів, фондовіддачі, продуктивності праці та ін. Ними можуть бути введення в дію невстановленого обладнання, його заміна і модернізація, скорочення цілоденних і внутрішньозмінних простоїв, підвищення коефіцієнта змінності, інтенсивніше його використання тощо.

Висновки. Необхідність використання економічного аналізу на підприємствах обумовлює розвиток ринкових відносин в Україні. Аналіз передбачає широкий пошук, творчий підхід до вирішення конкретних завдань виробничої діяльності. Завершальною метою аналітичної діяльності є створення аналітичних програм, що є вихідним пунктом, який викликає необхідність планування виробництва, оскільки вони дають можливість визначити оптимальну структуру, номенклатуру, асортимент і ефективність виробництва.

Наявність умов планування як чітко визначеного виду діяльності зумовлена природою підприємства та окреслюється загальними умовами господарювання.

Аналіз проблем планування підприємства сприятиме як виявленню суперечностей, так і обґрунтуванню шляхів підвищення його ефективності. Аналіз у плануванні й управлінні підприємством – це не лише поділ цілого на елементи з подальшим встановленням взаємозв'язків між ними з метою підвищення ефективності управління, він є насамперед основою перспективного прогнозування, обґрунтування планів розвитку підприємства, прийняття управлінських рішень.

Отже, економічний аналіз є об'єктивною необхідністю орієнтації виробничої та збутової діяльності підприємства на ринковий попит. Тут відображається і постійно діюча тенденція до планомірної організації виробництва з метою підвищення ефективності функціонування підприємства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бутко А.Д. Теорія економічного аналізу : [підручник] / А.Д. Бутко. – К. : КНТЕУ, 2012. – 411 с.
2. Каткова Н.В. Планування ефективності діяльності підприємств / Н.В. Каткова // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – Т. 1. – № 5. – С. 180–183.
3. Кульчинська О.О. Роль стратегічного планування в ефективній діяльності підприємств / О.О. Кульчинська // Економіка. Проблеми економічного становлення. – 2012. – № 1. – С. 83–88.
4. Тарасюк Г.М. Планування діяльності підприємства : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / Г.М. Тарасюк, Л.І. Шваб ; 5-е вид. – К. : Каравела, 2012. – 368 с.
5. Шубіна С.В. Економічний аналіз: Практикум / С.В. Шубіна, Ж.І. Торяник. – К. : Знання, 2012. – 230 с.
6. Smida [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://smida.gov.ua>.